

ИСТОРИЯ НА КНИГАТА
BOOK HISTORYПЛОВДИВ КАТО ЦЕНТЪР НА КАТОЛИЧЕСКАТА ПЕЧАТНА
КНИГА: ОРДЕНИ, ИЗДАТЕЛИ И ПЕЧАТНИЦИ (1878–1944)

Камелия Планска-Симеонова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

<https://doi.org/10.70300/ZwfE6alENppvX>

Резюме: Целта на настоящата статия е да изследва мрежата от автори, издателства и печатници към Софийско-Пловдивската епархия. Книжовната дейност на членовете на църковната област, насочена към духовните нужди и религиозното възпитание на католическата общност в област Пловдив, представлява аспект от културния и интелектуален живот, който към момента е получавал по-ограничено изследователско внимание, особено по отношение на следосвобожденския период. В същия контекст се разглеждат и дружествата и организациите, ангажирани с издателска и печатарска дейност в полза на общността. Настоящото изследване се основава на данни, извлечени от библиографския репертоар на научно-спомогателната платформа „Католическа книга (1878–1944)“, които са систематизирани и допълнени чрез проучвания, извършени в Народната библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив, и Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Ключови думи: Пловдив; автори; католически книги; издатели; печатници

Въведение

Периодът между 1878 и 1944 г. бележи важен етап в развитието на българското книгоиздаване и книгопечатане, когато процесите на модернизация и комерсиализация в издателската дейност отразяват по-широките социални, културни и икономически трансформации в новоосвободената държава. След провеждането на Берлинския конгрес и административното обособяване на Княжество България и Източна Румелия, в страната се формират няколко значими регионални печатарски центъра – София, Велико Търново, Русе, Варна и Свищов в северната част, и Пловдив, Сливен и Стара Загора на юг (Zagorov 2014). В тази динамична обстановка се вписва и развитието на католическата печатна книга от края на XIX и началото на XX век, когато религиозната общност добива по-ясна издателска концепция и достига по-широка аудитория. До Освобождението тяхната издателска продукция е ограничена по обем, а неуспехът на унията с

Римокатолическата църква временно преустановява издаването на книги. Възстановяването на издателската дейност на общността след 1878 г. се свързва с укрепването на католическото духовенство и с новите политики на Ватикана спрямо приобщеното към Западната църква население на Балканите.

За централизирането на издателските процеси на католическата книга в Пловдив има отношение и областното разпределение на католическите епархии в България. Най-рано в Пловдив се интегрират представителите на западния обред, които принадлежат към Софийско-Пловдивската и Никополската епархия, обособени като териториално-административни единици още от XVII век (Miletich 1904, 189–192). По-късно в града основават енория и членове на източния обред, които първоначално са представявани от Македонския и Тракийския апостолически викариат. В най-ранната си структура те имат ролята да подкрепят и организират католическите общности, останали в рамките на Османската империя. След края на Първата световна война значителна част от населението на Източна и Западна Тракия се завръща по българските земи, а двата викариата са разтърсени от военни и политически конфликти. Последвалото разтрогване на институционалните звена на Католическата църква става причина през 1926 г. с декрет на Рим да се основе Католическата Софийска апостолическа екзархия, която наследява функциите на двата викариата (Eldarov 2002; Elenkov 2004). Посочените административно-териториални особености оказват непосредствено влияние върху характера и разпространението на тяхната книжовна дейност в България, но българската ретроспективна библиография не отразява пълната картина на българо-католическите издания от следосвобожденския период (Angelova 2024a, b). Настоящата статия цели да запълни тази празнина чрез системен анализ на структурите и печатниците в област Пловдив, ангажирани с публикуването и разпространението на католически книги в периода 1878–1944 г.

Пловдив като административно-географски и интелектуален център на българските католици

Интензивните процеси по време на Българското възраждане и геополитическите промени в Османската империя определят Пловдив като един от най-значимите градове за развитието на католическата книжовност и култура още през XIX век. Този процес следва да бъде анализиран в контекста на чуждестранното мисионерско движение, тъй като утвърждаването на града като книжовно средище е резултат от дългогодишна стратегия, привнесен опит и целенасочена интелектуална дейност от страна на водещите фигури в католическата конфесия у нас.

Като преломен момент за концентрирането на католическото влияние в Пловдив можем да посочим пристигането на Францисканския орден на капуцините през 1841 г. под ръководството на Андреа Канова. Той продължава дейността на дотогавашния викарий, Иван Птачек, от братството на

лигуористите, която не се увенчава с особен успех при устройването на католическата общност в Пловдив. Под ръководството на монсиньор Канова се постига значителен напредък по отношение на градската среда (формира се католически квартал около катедралата „Св. Лудвиг“), издайства се султанско разрешение за строежа на храмове в Пловдивска област, като по този начин се сплотява католическото население (Miletich 1904, 188–193; Elenkov 2002, 28–27; Eldarov 2004, 30–35).

Най-изявено представителство на латинския обред в Пловдив имат монасите от братството на успенците. Те избират града за свой основен пункт и през 1861 г. с благословията на папа Пий IX основават общност на католиците от източен обред под управлението на Емануил д’Алзон. Пряко съдействие му оказват Александър и Яков (Жак) Шилие, както и Петър Декан (Angelov 1929, 156). Членовете на ордена имат множество книги, издадени в Пловдив, и малка част от тях са включени в ретроспективната библиография на Софийско-Пловдивската епархия (Giev 1936, 147–151). Въпреки общите им начинания обаче братята успенци твърдо определят местонахождението на своя издателски център в Сливен (Kiril 1929, 85–86).

Въпреки различните си литургични и исторически традиции ордените от западния и източния обред изпълняват в синхрон необходимите стъпки за цялостния прогрес на католицизма в областта. За пример ни служи образователната мрежа, която е формирана в рамките на тяхното взаимно разбиране – учебни заведения от XIX век, които дълги години ще играят важна роля в изграждането на българо-католическите интелектуални кръгове. По-известните образователни центрове на територията на Пловдив са началното училище за момчета „Св. Андрей“, девическото училище „Св. Йосиф“, колежът „Св. Августин“, Католическата семинария и други по-малки техни клонове (Selimov 1929, 66–73). Освен стандартните предмети, в католическите образователни институции се изучават и дисциплини, свързани с богословието, което изисква наличието на специализирани учебници и теологически трудове в унисон с литургичната традиция на католицизма. Те са особено необходими най-вече за Католическата семинария на капуцините в Пловдив, където се подготвят свещеници и учители. Тя е ключово средище, което свързва местните кадри с католическите центрове на Запад. Естеството на образованието и връзките с римокатолическите институции в Европа са причина редица българи да бъдат изпратени да следват в Рим. Посочените предпоставки усилват влиянието на Запада и неминуемо рефлектират върху съдържанието на книгите, които се използват в учебните заведения – превеждат се все повече чужди автори: класически теолози на Римокатолическата църква, педагози, богословски текстове и литургични книги. Резултатът е видим и при концепциите на периодичния печат за българо-католици, които са възприети почти дословно от вестници и списания на вече утвърдени френски издателски къщи (Zagorov 2025). По тази линия можем да твърдим, че формирането на

интелектуалните среди и издателските концепции на католиците в Пловдив са плод на взаимодействие между местни и чуждестранни фигури. Те заедно моделират читателския, педагогическия и верския профил на местното население и на своите възпитаници, съчетавайки локалните особености със западните тенденции. Именно този кръговрат формира ядрото на местния интелектуален елит и осигурява устойчив поток от български, преводни и чужди книги и учебни пособия. Те се съхраняват в библиотеките на учебните заведения, църквите и манастирите в града и в областните по-малки градове, както свидетелстват институционалните печати в екземплярите от фондовете на Регионална библиотека „Захарий Княжески“ – Стара Загора и на библиотеката на отците успенци при храм „Св. Възнесение Господне“ – Пловдив (Angelova 2025).

Изградената образователна инфраструктура играе ролята на посредник в културния обмен между западноевропейската и източната духовна традиция и утвърждава позицията на областта като ключов книжовен център на католиците в Южна България.

Автори, издатели и печатници в Софийско-Пловдивската епархия

Софийско-Пловдивската епархия заема водещо място в учредяването на основополагащи за общността социални, образователни и духовни пространства, както и по отношение на издателски дейности. В периода XIX–XX век от името на епархията се отпечатват много издания от съществено значение за католическата общност в България. Издателската им продукция е частично представена от отец Георги Гиев, който обединява отпечатаните заглавия в общ списък за всяка една епархия или орден. В неговата библиография присъстват книгите от най-ранния етап на формиране на структурата на диоцеза, от средата на XIX век до Освобождението (Giev 1936, 147–151). Книгите, издадени дотогава, са написани на характерния за българите павликяни правопис с латинска азбука – книжовна норма, специфична за диалекта на католическите общества от западен обред в Пловдивската област. Сред основните автори са Андреа Канова, Карло Поотен, Цецилий Бриньоне, Андрей Пастори, Едуард Валпа, Франческо Рейнаути, Яко Яковски, Петър Арабаджийски – личности, които са асоциирани със застъпничеството си пред османските власти и заслугите си за популяризирането на католицизма в областта. Географските точки на отпечатване на по-ранната продукция са разпределени основно през 1844–1878 г. в Истанбул и Рим, но в голяма част от тях има фиксирана аудитория още на заглавната страница – *za kristianete od filibeliskata Darxiava*, или по-конкретно за християните от Софийско-Пловдивската епархия. В съдържателен аспект книгите са фокусирани върху вероучението, нравоучението, обредността, агиографиите на ключови за католицизма светци и двуезични българо-италиански речници. Макар тези издания да са отпечатвани в отдалечени географски зони, единните пропагандни практики в тях са ясно

различими. Авторите на книгите и сборниците често се цитират един друг, имат ясно обособена целева група от читатели и фундаментални четива, които да помогнат на новоприобщиените католици, а също да съдействат за присъединяването на още. Главната институция, която подпомага съсловието от католически интелектуалци от българската диаспора в Рим, е Светата конгрегация за разпространение на вярата (*Sacra Congregatio de Propaganda Fide*). Целта на Конгрегацията е да управлява и финансира мисионерската дейност на Римокатолическата църква, а също и да поема контрол върху висшето образование на кадри от различните държави, какъвто е случаят на българите Яков Яковски и Петър Арабаджийски (родом от Калъчли), на които впоследствие е възложена енорията в село Балтаджи, и много други. Изданията, отпечатани в Рим, притежават всички представителни атрибути на римокатолическа цензура в паратекстовете си – в края и в началото е обособена т.нар. имприматура, който представлява официално разрешение за публикация.¹ Тя съдържа два компонента: *Nihil Obstat* (от лат. *няма пречки*) – становището на местния апостолически наместник (епископ), с което той апробира догматическата праведност на съдържанието, и *Imprimatur* – от по-низшестоящи в клира лица, чрез който се позволява текстът да бъде отпечатан и разпространяван от името на Римокатолическата църква. Изданията, отпечатани от западните католически духовници в Истанбул, не притежават подобни атрибути, макар съдържателното естество, книжовната норма и целевата група да са идентични. При тях интересната характеристика произлиза от това, че са отпечатани в печатницата на Драган Цанков при Униатския орден на лазаристите в „Галата“, което е свидетелство за ранно издателско сътрудничество между двата обреда (Angelova 2023).

Поради неясни обстоятелства публикационната дейност в Софийско-Пловдивската епархия прекъсва за близо две десетилетия и се възобновява през 1883 г. Важно е да се отбележи, че от този момент насетне издаваните книги са написани на български книжовен език, а не на павликянски правопис или наречие. Промяната може да се дължи на все по-ясните и строги правила на езиковата норма, задавана от страна на държавата, или да се основава на решение, взето от самата католическа общност, с цел разширяване на аудиторията и улесняване на приобщаването към Католическата църква на лица, които не припознават павликянското наречие. Като основни фигури до първото десетилетие на XX век изпъкват имената на Йосиф Ружин, Михаил Милов, Иван Спасов, Йосиф Начов. Изброените католически дейци са едни от първите активни следосвобожденски интелектуалци, които са получили образованието си в Пловдив.

Йосиф Ружин (1856–1899) и Иван Спасов (1856–1924) учат в общинското училище, създадено от Яков Яковски, след което продължават да следват в Пловдивската семинария. Те са ръкоположени за свещеници в село Балтаджи² през 1879 г. и впоследствие са издигнати в длъжност като

енористи в Пловдив. От името на Софийско-Пловдивската епархия Ружин издава голям и малък катехизис (1891) и един буквар (1883). В българската ретроспективна библиография не са регистрирани официално нито един от двата катехизиса – те фигурират само в библиографията на отец Георги Гиев (Kalendar 1836, 147). Според данни от Иван Плачков, Ружин има още едно издание: „Катехизис или християнска наука за българо-католиците“ от 1883 г., което е упоменато на титулната страница като втора част на третото преработено издание (Plachkov 2025, 180). Този случай нагледно демонстрира в колко малка степен са обработени библиографски българските католически книги, особено тези от края на XIX век. Ружин е преводач от италиански на важния за общността труд „Вечни истини“ на Алфонсо Мария де Лигуори – заглавието е преиздадено три пъти (1896, 1899, 1922) в неговия превод. Първото издание е реализирано с иждивението на Роберто Менини, а третото е публикувано от Дамян Гюлов в издателството на „Добър печат“. Малко преди смъртта си Ружин превежда и сборника „Кратки размисления за всички дни от годината“ (1898) на Менини. Неговият съгражданин и енорияш Иван Спасов публикува три катехизиса – голям, малък и един за деца, през 1906 г.

Михаил Мирков (1859–1923) е възпитаник на Одринската католическа гимназия на възкресенците и следва богословие във Висшата духовна семинария в Истанбул. Той става енорийски свещеник в село Топузларе, където открива частно католическо училище, след което е въздигнат за архиепископ в Цариград.³ Макар Мирков да се причислява към алумни кръга на източния обред, той фигурира в библиографията на Софийско-Пловдивската епархия изключително активно, което е пореден пример за силния контакт между двете представителства. Той също така се изявява като цензор в изданията на Одринската католическа гимназия („Да ходим на литургия“, 1909). Михаил Мирков има почти сходен авторски и преводачески опит като на Йосиф Ружин, но той превежда трактатите на католическия апологет Луи-Гастон Адриан де Сегюр. Издал е и един свой сборник: „Назидателни примери“ (кн. 1–2, 1900–1901).

Отец Йосиф Начов (1876–1936) е друг член на епархията, който се занимава с преводаческа дейност, макар и с по-малък интензитет. Той се числи към Ордена на капуцините и е ръкоположен като свещеник в село Житница през 1898 г. (Nashite 1936, 140). Начов превежда основополагащия трактат „Третият ред на свети Франциска от Асизи“ – за светеца, който основава Францисканския орден и съответно Ордена на малките братя капуцини. Изданието е отпечатано с иждивението на главния настоятел на капуцините Бернард от Андермат и е от изключително значение за ордена, както показва и пространната рецензия в имприматура на Йероним Яръков. Той е автор и на ръководството „Практичен начин как да се изповядваш“ (1902).

Сред най-продуктивните автори в библиографията на епархията е Андрей Иванов Петканов, чието име не се споменава в по-фундаменталните

трудове, посветени на католическата духовност у нас. След подробен преглед на годишнините на периодичните издания с летописни рубрики, за личността му не се открива никаква информация, което е необичайно. При преглед на неговите издания се вижда, че той упоменава професионалния си статус на заглавните страници, но и по тях не личи да е пряк участник в процесите на Католическата църква или да е член на дадено братство.⁴ От книгите му се разбира, че през 1912 г. той е учител по латински език в Ямболската педагогическа гимназия, през 1918 г. е преподавал в III Софийска мъжка гимназия, през 1920 г. – в I Софийска мъжка гимназия, а според последните му учебници по латински през 1930–1931 г. отново преподава в III Софийска мъжка гимназия (Petkanov 1912, 1918, 1920, 1930). Петканов е автор на есхатологични и религиозни нравоучителни трактати, възпитателни трудове за деца и ръководства по изучаване на латинска граматика. В тях той не се асоциира с дадена християнска деноминация и единствените косвени доказателства, че изповядва западна доктрина, са предпочитанието му да цитира трактати на западни философи и богослови, познанията му по латински език и присъствието му в списъка с издания на епархията.

Спорадично се срещат и имената на интелектуалците Франциск Пачов, Георги Гиев, Йероним Яръков, Амброзий Комаров, Изидор Начов и други автори, които са по-известни с публицистичната си дейност в сп. „Поклонник“ и Календар „Св. Св. Кирил и Методий“.

Други интересни тематични аспекти в издателската дейност на епархията представляват полемичните публикации, агиографиите, уставите и календарите. Полемиките са важен елемент от отстояването на статута и публичната защита на всяка институция или вероизповедание. Едни от публичните дебати, които се открояват като ключови реторични мотиви в библиографията на епархията, са споровете с гръцкото духовенство. Пример за такива брошури са „Погребението на гръцката мегаломания“ на Салвадор Ашиков и „За съединението на църквите: Отговор на окръжното писмо на цариградския гръцки патриарх“ в превод на Й. Ружин. Сред дебатите на тема уния популярни брошури са „Съединението на българската православна църква с католическата църква възможно ли е?“, която е анонимна, но има предположения, че е писана или вдъхновена от възгледите на Роберт Менини (Eldarov 2002, 74).⁵ Една от най-известните брошури на политическо-религиозна основа е ответният отговор на католическото духовенство към Георги Данаилов „Професор Данаилов изобличен: Отговор на топтанджийски обвинения“ (1926). Георги Данаилов е политик със силно изразени антикатолически позиции, чрез които се стреми да ограничи правата на деноминацията на държавно равнище, и има сериозен спор с клира на Никополската епархия (Eldarov 2002, 158).

Агиографската литература също играе важна роля за формирането на религиозната общност на българо-католиците. Литературният жанр, посветен на живота и мъченичеството на светците, предлага на читателя не просто

историко-биографичен наратив, а колективна норма на канонично поведение и идеали. Сред емблематичните за епархията агиографски текстове са „Житие на св. Антона от Падува“, „Житие на св. Зита“, „Св. Рита от Касия, покровителка на отчаяните положения“ и други класически жития. Любопитен образец представлява текстът „Посещението ни на Тереза Ньоймания“, считана за мистик и стигматик от Католическата църква. Към момента Терез Ньойман все още не е канонизирана, но е призната с титлата „Божий слуга“, което я прави легитимен и потенциален избор за определянето ѝ като светица от църквата.⁶ Католическите календари заемат специално място в ежедневието на вярващите. Те съдържат синтезирана информация относно датите на всички католически празници (фиксиран и подвижен) и чествания в рамките на календарната година. Традиционно представят актуални новини около големи събития, като гостувания, шествия, отваряне на нови образователни и културни институции, статии от възпоменателен, исторически или краеведски характер, които касаят пряко духовния живот на общността. Най-известното издание в тази сфера е Католически календар „Св. св. Кирил и Методий“, който излиза 27 години. Не толкова пространни и популярни календарчета са тези на българо-католическото самообразователно и просветително дружество „Пробуда“ в гр. Пловдив, изданието на младежкото дружество „Св. Луис Гонзага“, Католическо календарче „Св. Андрей“ (на едноименното училище в Пловдив), Католическо календарче „Смях и яд“ и др. Характерното при тях е, че съдържат по-малко рубрики в по-ограничен тематичен спектър, който обикновено обхваща новостите за дружеството и неговите членове. Друга черта на тези дружествени календари е липсата на системност – излизат или за кратко, или нередовно.

Публикуването на устав е в основата на дейността на всяка организация, институция или дружество. Съвсем естествено уставите присъстват в библиографията на Софийско-Пловдивската епархия като издания, важни за дейностите, правилата и задълженията на членовете на дадено учреждение. С публикувани регламенти разполагат Пловдивското българо-католическо благотворително дружество „Св. св. Кирил и Методий“, „Св. Луи Гонзага“, „Св. Цецилия“, католическото дружество „Вечен дом“, Българо-католическото женско благотворително дружество и българо-католическото самообразователно и просветително дружество „Пробуда“ в Пловдив.

Драматургичните произведения също бележат своето присъствие в издателското портфолио на епархията. Те са от градивно значение за разнообразието на масово-културните мероприятия на католическата общност в област Пловдив. Представления на различни пиеси са се състояли в Народно читалище „Св. св. Кирил и Методий“ в Калъчли, читалище „Петър Богдан Бакшев“ в Секирово, както и в по-малки католически дружества, като „Св. Цецилия“ и др. (Plachkov 2025, 153, 184; Eldarov 2002, 225). Интересни образци, селектирани в списъка, са „Бедност и честност: Поучи-

телна сцена в 1 действие“ на Българо-католическо училище „Св. Андрей“ в Пловдив, преводната пиеса „Откраднатата гъска: Комедия в 2 действия“ на Българско католическо младежко дружество „Св. Луи Гонзага“ и двете по-драматургични творби на Стефан Караджов „Калоян: историческа трагедия в 5 действия“ и „Най-малкият: Драма в 5 действия“. Прави впечатление, че макар и малобройни, асоциираните с епархията печатни пиеси се отличават на ниво обхватност, жанр, авторство и издател. „Бедност и честност“ и „Откраднатата гъска“ представляват кратки поучителни пиеси, които вероятно са побългарен алтернативен вариант на чужда творба. Те са издадени от името на местни католически институции и вероятно служат за представления с по-тесен кръг посетители. От друга страна, налице са авторските драми и трагедии на Стефан Караджов, които многократно надминават обема на посочените училищни пиеси и са отпечатани от големите столични печатници „Франклин“ и „И. Немечек“. Караджов има значим принос за католическата публицистика, за която той дълго време е отговарял като главен редактор във вестник „Истина“ на Комитет „Добър печат“. Той има православно богословско образование, но при специализацията си в Италия приема католицизма. Собственик е на книжарница за италианска литература в центъра на София. Като успешен публицист и италиански възпитаник, той има пряко участие в дейността на културния институт „Опера Италиана Про Ориенте“ („Италианско дело за Изтока“) – институт, който също развива издателска дейност (Eldarov 2002).

„Опера Италиана Про Ориенте“ е чуждестранен институт, основан в София от ватиканския дипломат Франческо Галони. Институтът разполага с отлична материална база и се занимава с благотворителност и разпространение на италианския език и култура. Той основа девически пансион на монахините благовещенки с богата библиотека (Italiansko delo 1929). Публикационната активност на института не се отличава с особен интензитет и разнообразие, но трябва да се има предвид, че тази тема не е проучвана в детайли. Институтът издава списанието „Нови хоризонти: Месечно списание на Про Ориенте за обществени проблеми, литература и изкуство“, което излиза едва две години. Публикува една пропагандна брошура за девическия пансион и два лекционни курса на Стефан Караджов – „Социалният въпрос: Либерализъм, социализъм, болшеvizъм, анархизъм, християнство“ (1934) и „Повикът на нашето време“ (1935).

В книжовната история на Софийско-Пловдивската епархия силно авторско присъствие имат братята Козма и Дамян Гюлови, както и Кирил Тосков, които се занимават с Комитет „Добър печат“. Комитетът развива активна издателска дейност и от негово име се публикуват важни за духовния живот на общността четива, като „Подражание на Исуса“ на Тома Кемпийски, „Величието и добродетелите на пресвета дева Мария по книгата на каноника Ж. Мийо и на други писатели“, „Мисли върху страданието на Исуса Христа“ и др. Издават се историческите съчинения на Антон

Марков („Покръстване на сегашните българи-католици в Свищовско и Пловдивско“, 1935), Александър Йосифов-Бохачек (биографията на епископ Филип Станиславов, 1612–1674, 1937) и ключовата преводна кореспонденция „Епохата на Асеновци, Писмата на Калояна до папа Инокентий III“ на Стоян Шангов. „Добър печат“ превежда и разпространява папските енциклики, както и множество учебници по вероучение за различните класове. Не на последно място, Комитетът издава и преводна художествена литература, сред която „Окото на Алпите“ и „Пазачът на диви кози“ на Себастиан Ригер⁷, множество от повестите на Кристоф фон Шмид⁸, историческите романи на Йозеф Шпилман и др.⁹

„Опера Италиана Про Ориенте“ и Комитет „Добър печат“ са двете основни католически издателства, припознати с продукцията си в библиографията на Софийско-Пловдивската библиография, и това се потвърждава от извършените библиографски изследвания по темата (Giev 1936, 147–151; Giev 1938, 99–102). Налице са плахи опити за издателски инициативи от страна на някои дружества, но те са мимолетни, а отпечатаните издания – малобройни. В по-голямата си част книжовната продукция на епархията е резултат от самостоятелна инициатива на отделни автори, чиито текстове се апробират официално от римокатолическата църковна цензура в лицето на висшестоящ духовен служител и се отпечатват в различни печатници, основно в Пловдив и в София.

Най-често и продължително срещана сред изходните данни на изследваните книги е Търговска печатница, която печата текстове за българо-католическото общество от създаването си до 1940 г.¹⁰ Сдружението е образец за успешна печатарска дейност, с изключително богат набор от заглавия и институции, които предпочитат избора на поръчковия печат и не упражняват собствена издателска дейност. Други печатници, които се ползват по-често за книгите на Софийско-Пловдивската епархия, са Дружествена печатница „Съгласие“, печатница „Юнион“, Дружествена печатница „Единство“, печатница „Юг“, печатница „Нова заря“, Дружествена печатница „Труд“, Централна печатница, печатница „Гутенберг“ и др. Всяка от посочените печатници реализира изданията на различаващи се по характер и дейност дружества и комитети – занаятчийски, религиозни, търговски, банкови, благотворителни и др. Не се наблюдават предпочитания от страна на по-активно публикуващите католически автори към някоя от посочените печатници, с изключение на Комитет „Добър печат“, който видимо фаворизира като свои партньори печатниците „Юнион“ и Търговска печатница.¹¹

С оглед на извършените наблюдения можем да твърдим, че в Софийско-Пловдивския диоцез се поддържа устойчива и съвсем целенасочена система с необходимия авторски и интелектуален капацитет и добри възможности за реализиране на сравнително обемна печатна продукция. Налице са всички необходими предпоставки – духовници с отлично образо-

вание, набор от преводни и български текстове и ангажиран кръг, който да ги реализира в полза на духовните потребности на обществото. Ясно са видими и зоните на западно влияние, които рефлектират пряко върху издателските дейности и формирането на читателския профил на българите католици. В резултат на целенасочената пропагандна дейност следват съвсем естествен напредък и ясно дефиниране на област Пловдив като важен и дългогодишен книжовен център на българо-католиците до смяната на властта през 1944 г. От този момент нататък добре разработените процеси и контакти с външни партньори плавно се преустановяват, докато публикационната активност стихва напълно, а свободният прочит на постигнатото дотогава се забранява от държавата дори в рамките на институционалната памет.¹²

Спонсориране на научното изследване

Тази публикация е реализирана по проект „Печатната българо-католическа книжнина в системата на българското книгоиздаване (1878–1944)“ с Договор № КП-06-М80/1 от 07.12.2023, финансиран от Фонд „Научни изследвания“, с ръководител гл. ас. д-р Габриела Петрова Ангелова.

БЕЛЕЖКИ

¹ Уточнява се, че изразните средства *цензура* и *пропаганда* в тази публикация не се употребяват в пейоративен контекст. Те са използвани, както предполага тяхната изначална функция – да *верифицират* каноничността на даден текст и да *разпространяват* идейната концепция на католическата вяра с пропагандните механизми на словото и печата, които считат за легитимни.

² Прави впечатление, че значителна част от споменатите католически интелектуалци са родом от село Балтаджи, чиято територия днес е квартал на град Раковски. Сред балтаджишкия интелектуален кръг спадат Йосиф Ружин, Иван Спасов, Георги Гиев, Дамян и Козма Гюлови, Франциск Пачов и др.

³ Предшественици – Епископ Михаил Мирев. В: *Католическа Апостолическа Екзархия София* [online], [прегледано на 25.10.2025]. Достъпно на: <https://www.kae-bg.org/?act=content&rec=68>.

⁴ Книгата му „Безсмъртието на душата“ е преиздадена през 2000 г. от православното издателство „Тавор“, а в предговора е посочено, че авторът е с православни вярвания. В изданието не присъстват биографичен очерк и аргумент в полза на твърдението.

⁵ Отговорът на анонимното полемично съчинение „По повод папишашкото подмятане към българския народ...“ е дело на православния деец Иван Везирев, но той надхвърля границите на добрия тон и не посочва силни аргументи (Eldarov 2002, 74).

⁶ Вж. повече в: Tereza Nouman. In: *Encyclopaedia Britannica* [online], [прегледано на 25.10.2025]. Достъпно на: <https://www.britannica.com/biography/Therese-Neumann>.

⁷ Себастиан Ригер е познат под псевдонима Раймихъл, под който е описан и в библиотечните каталози у нас. Името му е непопулярно в българския литературен живот поради силния уклон към католическата религия в творчеството му, но според неговата биография е продуктивен като автор в немскоезичните католи-

чески среди. Universität Innsbruck. *Terminologie: Lexikon der Linguistik*. [online]. [прегледано на: 25.10.2025]. Достъпно на: https://orawww.uibk.ac.at/apex/uprod/f?p=TLL:2:0:::P2_ID:662.

⁸ Кристоф фон Шмид е теолог, католически свещеник и автор на поучителни повести и нравоучителни книги за деца. Открива се в българската издателска продукция още преди Освобождението. ECATHOLIC2000, 2025. Cathopedia – Volume 13, Entry 539. В: *eCatholic2000* [online], [прегледано на 25.10.2025]. Достъпно на: <https://www.ecatholic2000.com/cathopedia/vol13/volthirteen539.shtml>.

⁹ Цялостната дейност на Комитет „Добър печат“ е разгледана пространно в отделна публикация по проект КП-06-М80/1 от 07.12.2023 с автор Васил Загорев. Студията е под печат и предстои да бъде публикувана през 2026 г. в сп. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*.

¹⁰ Тя е основана през 1898 г. под едноличен номер 540 в търговския регистър на името на Харитина В. Спатаропуло, а след 7 години като съдружник се присъединява Иван Георгиев (Darzhaven 1900, V; 1907, X).

¹¹ В резултат от обзорното представяне на ключови за католическата книжнина личности и заглавия, които са отпечатани в област Пловдив. Използвани са дигитални ресурси и специализирани платформи, в това число библиографски бази данни, базирани на принципите на информационно-търсещи системи и Географските информационни системи (Angelova 2025). За да бъдат открити примери за издания, отпечатани в област Пловдив в периода 1878–1944 г., е извършено библиографско информационно търсене в каталозите на Регионална библиотека „Иван Вазов“ в гр. Пловдив (НБИВ) и Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ). Изследването е подпомогнато с библиографска справка, изготвена от библиотечни специалисти в Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив. Използвани са и данни от библиографската система „Католическа книга (1878–1944)“.

¹² Секретен книжен фонд на Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив [online], [прегледано на 28.09.2025]. Достъпно на: <https://www.libplovdiv.com/images/dokumenti/skf.pdf>.

ЛИТЕРАТУРА

АНГЕЛОВ, Д., 1929. Католическа църква от славянски обред в гр. Пловдив. *Календар „Св. св. Кирил и Методий“*, 12, 156–160.

АНГЕЛОВА, Г.; ЗЛАТКОВА, П., 2023. Poteka od Sveti Calvario – по следите на една библиографска находка от старопечатната колекция на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. *Издател*, год. 25, № 1, 5–20. ISSN 1310-4624.

АНГЕЛОВА, Г., 2024а. Печатната българо-католическа книжнина в системата на българското книгоиздаване (1878–1944). В: *Съвременният свят – постижения, рискове, иновации: сборник с доклади от международна научна конференция*, 23–25 април 2024 г. Т. 2. Русе: Регионална библиотека „Любен Каравелов“, 352–358. ISBN 978-619-7404-57-9.

АНГЕЛОВА, Г., 2025. Книги, библиотеки и печати: По следите на книжовните колекции на българските католически ордени (1878–1944). В: *XXIV Национална научна конференция с международно участие „Библиотеки – четене – комуникации“ на тема: „Съхраняване, опазване, дигитализиране и популяризиране на движимото културно наследство“*. Велико Търново: Регионална народна библиотека „П. Р. Славейков“.

- ГИЕВ, Г., 1936. Българска католическа книжнина. *Календар „Св. Св. Кирил и Методий“*, 19, 147–156.
- ГИЕВ, Г., 1938. Българска католическа книжнина: Издания, пропуснати от миналогодишния опис. *Календар „Св. Св. Кирил и Методий“*, 19, 99–102.
- ДЪРЖАВЕН вестник, бр. 219, 07.10.1900.
- ДЪРЖАВЕН вестник, бр. 123, 09.06.1908.
- ЕЛДЪРОВ, Св., 2002. *Католиците в България 1878–1989: историческо изследване*. София, 816. ISBN 954-8872-38-2.
- ЕЛЕНКОВ, И., 2004. *Католическата църква и католиците в България*. София: Католическа църква в България, 127. ISBN 954-90694-4-3.
- ЗАГОРОВ, В., 2014. *Българската книга (1878–1912): от възрожденския идеал до комерсиализацията*. София: За буквите – О писменехъ, 246. ISBN 978-619-185-002-0.
- ЗАГОРОВ, В., 2025. Между духовната пробуда и скеча. В: *XXIV Национална научна конференция с международно участие „Библиотеки – четене – комуникации“ на тема: „Съхраняване, опазване, дигитализиране и популяризиране на движимото културно наследство“*. Велико Търново: Регионална народна библиотека „П. Р. Славейков“.
- ИТАЛИАНСКО дело за Изтока, 1929. *Цел и задача на „Opera italiana pro Oriente“ или Италианското дело на Изток*. [б. м.]: [б. и.], 16.
- КИРИЛ, отец, 1929. Село Балтъджий, Пловдивско. *Календар „Св. Св. Кирил и Методий“*, 12, 85–86.
- МИЛЕТИЧ, Л., 1903. Нашите павликяни. В: *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина* (СБНУНК), кн. XIX, ч. 1. София: Българско книжовно дружество, 1–369.
- НАШИТЕ ПОКОЙНИЦИ [рубрика]. *Календар „Св. Св. Кирил и Методий“*, 1936, 19, 140.
- ПЕТКАНОВ, А. И., 1912. *Учителят и дисциплината*. Ямбол: Просвета, 97.
- ПЕТКАНОВ, А. И., 1918. *Онзи свят и безсмъртието на душата*. София: Балкан, 133, II, 1 л.
- ПЕТКАНОВ, А. И., 1920. *Защо цъфтим, а не вържем*. София: Балкан, 46.
- ПЕТКАНОВ, А. И., 1930. *Ръководство по латински език*. София: Посредник, 160.
- ПЛАЧКОВ, И. С., 2025. *Малка енциклопедия град Раковски*. Иван Серафимов Плачков, 247. ISBN 978-619-04-0448-4.
- РЕЙДОН, Г., 1931. Печатното ни дело. *Календар „Св. Св. Кирил и Методий“*, 14, 85–86.
- СЕЛИМОВ, Н., 1929. Пловдив, Сведения за Пловд. катедралната черква „Св. Лудвиг“. *Календар „Св. Св. Кирил и Методий“*, 12, 66–73.
- ТАНЕВА, К., 2025. Ролята на вестник „Лъч“ за българската католическа общност. *Библиотека*, кн. 1, 64–73 [online], [прегледано на 20.09.2025]. Достъпно на: https://www.nationallibrary.bg/www/wp-content/uploads/2025/07/Boblioteka_01_2025.pdf.
- ANGELOVA, G., 2024b. The Bulgarian Catholic Book in the System of the Bulgarian Publishing (1878–1944). Geographic Information Systems as a Tool in Presenting and Preserving Literary Cultural Heritage. In: *Digital Presentation and Preservation of Cultural and Scientific Heritage*, 14, 259–264. Available at: <https://doi.org/10.55630/dipp.2024.14.24>.
- ZAGOROV, V., 2018. The Bulgarian book – historical routes and scientific directions. In: *Lingua Franca – The history of the book in translation*. [online], [прегледано на 20.09.2025]. Достъпно на: https://www.researchgate.net/publication/341542218_The_Bulgarian_book_historical_routes_and_scientific_directions/references.
- ZAGOROV, V.; ENCHEVA, M., 2017. Digitalization of the Repertoire of Books from the Bulgarian Revival (1801–1878). *ICERI2017 Proceedings*, 3545–3548.

REFERENCES

- ANGELOV, D., 1929. Katolicheska tsarkva ot slavyanski obred v gr. Plovdiv. *Kalendar „Sv. Sv. Kiril i Metodiy“*, 12, 156–160.
- ANGELOVA, G. P. ZLATKOVA, 2023. Poteka od Sveti Calvario – po sledite na edna bibliografska nahodka ot staropechatnata kolektsia na Natsionalnata biblioteka „Sv. sv. Kiril i Metodiy“. *Izdatel*, god. 25, № 1, 5–20. ISSN 1310-4624.
- ANGELOVA, G., 2024a. Pечатnata balgaro-katolicheska knizhnina v sistemata na balgarskoto knigoizdavane (1878–1944). V: *Savremenniyat svyat – postizhenia, riskove, inovatsii: sbornik s dokladi ot mezhdunarodna nauchna konferentsia*, 23–25 april 2024 g. T. 2. Ruse: Regionalna biblioteka „Lyuben Karavelov“, 352–358. ISBN 978-619-7404-57-9.
- ANGELOVA, G., 2025. Knigi, biblioteki i pechati: Po sledite na knizhovnite kolektsii na balgarskite katolicheski ordeni (1878–1944). V: *XXIV Natsionalna nauchna konferentsiya s mezhdunarodno uchastie „Biblioteki – chetene – komunikatsii“ na tema: „Sahranyavane, opazvane, digitalizirane i popularizirane na dvizhimoto kulturno nasledstvo“*. Veliko Tarnovo: Regionalna narodna biblioteka „P. R. Slaveykov“.
- ELDAROV, Sv., 2002. *Katolitsite v Bulgaria 1878–1989: istorichesko izsledvane*. Sofia, 816. ISBN 954-8872-38-2.
- ELENKOV, I., 2004. *Katolicheskata tsarkva i katolitsite v Bulgaria*. Sofia: *Katolicheska tsarkva v Bulgaria*. ISBN 954-90694-4-3.
- GIEV, G., 1936. Balgarska katolicheska knizhnina. *Kalendar „Sv. Sv. Kiril i Metodiy“*, 19, 147–156.
- GIEV, G., 1938. Balgarska katolicheska knizhnina: Izdaniya propusnati ot minalogodishniya opis. *Kalendar „Sv. Sv. Kiril i Metodiy“*, 19, 99–102.
- ITALIANSKO delo za Iztoka, 1929. *Tsel i zadacha na „Opera italiana pro Oriente“ ili Italianskoto delo na Iztok*. [b. m.]: [b. i.], 16.
- KIRIL, otec, 1929. Selo Baltadzhivi, Plovdivsko. *Kalendar „Sv. Sv. Kiril i Metodiy“*, 12, 85–86.
- MILETICH, L., 1903. Nashite pavlikyani. In: *Sbornik za narodni umotvoreniya, nauka i knizhnina* (SBNUNK), book XIX, part 1. Sofia: Balgarsko knizhovno druzhestvo, 1–369.
- NASHITE POKOYNITSI [rubrika]. *Kalendar „Sv. Sv. Kiril i Metodiy“*, 1936, 19, 140.
- PETKANOV, A. I., 1912. *Uchitelyat i disciplina*. Yambol: Prosveta, 97.
- PETKANOV, A. I., 1918. *Onzi svyat i bezsmartieto na dushata*. Sofia: Balkan, 133, II, 1 I.
- PETKANOV, A. I., 1920. *Zashto tsaftim, a ne varzhem*. Sofia: Balkan, 46.
- PETKANOV, A. I., 1930. *Rakovodstvo po latinski ezik*. Sofia: Posrednik, 160.
- PLACHKOV, I. S., 2025. *Malka entsiklopediya grad Rakovski*. Ivan Serafimov Plachkov, 247. ISBN 978-619-04-0448-4.
- REYDON, G., 1931. Pечатното ni delo. *Kalendar „Sv. Sv. Kiril i Metodiy“*, 14, 85–86.
- SELIMOV, N., 1929. Plovdiv, Svedeniya za Plovd. katedralnata cherkva „Sv. Ludwig“. *Kalendar „Sv. Sv. Kiril i Metodiy“*, 12, 66–73.
- TANEVA, K., 2025. Rolyata na vestnik „Lach“ za balgarskata katolicheska obshtnost. *Biblioteka*, kn. 1, s. 64–73 [online], [pregledano na 20.09.2025]. Dostapno na: https://www.nationallibrary.bg/www/wp-content/uploads/2025/07/Boblioteka_01_2025.pdf
- ZAGOROV, V., 2014. *Balgarskata kniga (1878–1912): ot vazrozhdenskiya ideal do komercializatsiyata*. Sofia: Za bukвите – O pismenehy, 246. ISBN 978-619-185-002-0.
- ZAGOROV, V., 2025. Mezhdu duhovnata probuda i skecha. V: *XXIV Natsionalna nauchna konferentsiya s mezhdunarodno uchastie „Biblioteki – chetene – komunikatsii“ na tema: „Sahranyavane, opazvane, digitalizirane i popularizirane na dvizhimoto kulturno nasledstvo“*. Veliko Tarnovo: Regionalna narodna biblioteka „P. R. Slaveykov“.

**PLOVDIV AS A CENTER OF CATHOLIC BOOK PUBLISHING:
RELIGIOUS ORDERS, PUBLISHERS, AND PRINTING HOUSES
(1878–1944)**

Abstract: *The aim of this article is to explore the network of authors, publishers, and printing houses associated with the Sofia–Plovdiv Diocese. The literary activity of the diocese’s members, directed toward the spiritual needs and religious education of the Catholic community in the Plovdiv region, represents an aspect of the cultural and intellectual life that has thus far received relatively limited scholarly attention, particularly with regard to the post-liberation period. Within the same context, the study also examines the societies and organizations engaged in publishing and printing activities for the benefit of the community. The present research is based on data extracted from the bibliographic repertoire of the scholarly auxiliary platform “Catholic Book (1878–1944)”, which have been systematized and supplemented through investigations conducted at the Ivan Vazov National Library – Plovdiv and the Sts. Cyril and Methodius National Library.*

Keywords: *Plovdiv; Catholic books; publishers; printing houses; 1878–1944*

Assist. Prof. Kamelia Planska-Simeonova, PhD
University of Library Studies and Information Technologies
119 Tsarigradsko shose Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
ORCID: 0009-0001-7596-9604
E-mail: k.planska@unibit.bg